

Padányi József – Tomolya János

Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan 2. rész

DOI 10.17047/HADTUD.2017.27.3-4.29

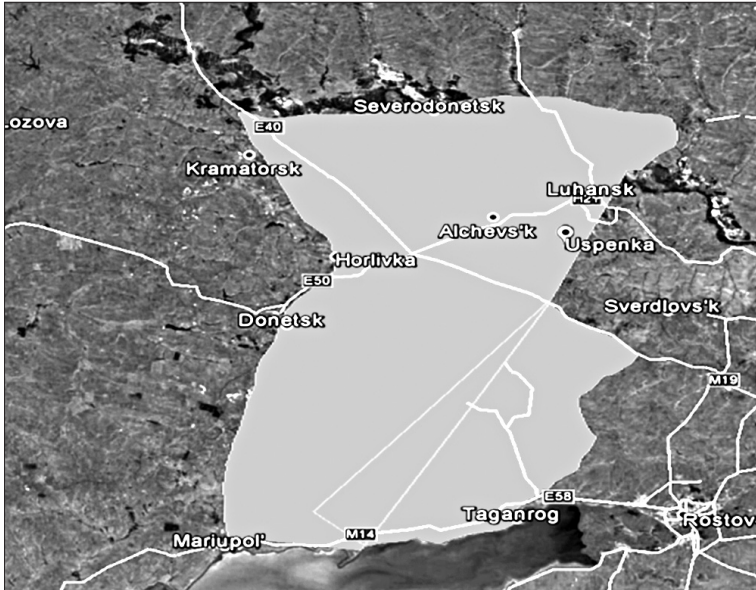
Ukrajna állami stabilitása és/vagy egy esetleges államkudarca, illetve Oroszországgal való háborúba sodródása egyértelmű hatással van, illetve hatással lehet hazánk biztonságára. A jelenlegi ukrajnai helyzet egy elhúzódó válság eredménye, amelyben a „sem igazi háború, sem valódi béke” keveredik. A 2016 szeptemberében megkötött legújabb tűzszüneti megállapodást senki sem tartja be. Vannak olyan vélemények, hogy Oroszország egy új katonai doktrína mentén alkalmaz erőszakot a térségben. Hogyan lehet értékelni a kelet-ukrajnai helyzetet katonai szempontból, lehet-e a katonai erő alkalmazásának új formájáról beszélni? Milyen harcászati és hadászati megoldásokat választottak a szembenálló felek? Miért sikerült könnyedén elcsatolni a Krím-félszigetet és miért nem sikerült ugyanez Kelet-Ukrajnában? 2014 óta az EBESZ Különleges Megfigyelői Küldetése működik Ukrajnában. Mit tesz jelenleg és milyen kihívásokkal néz szembe ez a misszió? A tanulmány ezekre a kérdésekre keresi a válaszokat.

A tanulmány első részében áttekintettük a politikai-katonai helyzet kialakulásának alapvető körülményeit, értékeltük a konfliktusban érintett felek (Ukrajna, Oroszország, szeparatisták) katonai erejét. A jelen folytatásban bemutatjuk a jelenlegi katonai helyzetet, felhívjuk a figyelmet a hibrid hadviselés fogalma körüli ellentmondásokra, végezetül szólunk az EBESZ Ukrajnai Speciális Megfigyelő Küldetésének jelenlegi helyzetéről.

A jelenlegi katonai helyzethez vezető út

A jelenlegi katonai helyzethez három jól elkülöníthető fázison keresztül vezetett az út. Az *első fázist* a közvetett és közvetlen orosz támogatást élvező szeparatisták térnyerése jellemezte 2014 áprilisában és május első hetében. A szakadár erők előrenyomulását csak az önkéntes zászlóaljak elkeseredett harca lassította. A Krím gyors elcsatolásával párhuzamosan és az azt követő periódusban a szeparatisták fokozatosan ellenőrzés alá vették a donyecki és luhanszki terület nagy részét, a Mariupol, Doneck, Horlivka, Kramatorszk, Szlovjanszk településeket (Artemiszsk – Szoledar

beszögelléssel) a Szeverodonyeck, Novoajdar, Sasztya, Sztanyica Luhanszka, Siroki településeke által alkotott terepszakaszig (1. ábra). A támadások célja – a minél nagyobb terület ellenőrzés alá vétele mellett – egyértelműen az volt, hogy fizikai kapcsolat jöjjön létre a két szakadár állam és a Krím-félsziget között.

1. ábra.
A szeparatisták által ellenőrzött területek¹

A második fázisban az önkéntes és territoriális erők halogató harcának köszönhetően lehetővé vált a kormányerők átcsoportosítása, és a nyugatról átdobott csapatokkal, ellentámadásba mentek át. A több irányból indított ellentámadás során a kormányerők visszafoglalták Mariupol, Szlovjanszk, Druzskivka, Artemiszka, Liszicsanszk és Szeverodoneck városokat, valamint, Mariupolból kiindulva, az orosz határ mintegy 120 kilométeres szakaszát. Ennek az utóbbi támadásnak az volt a célja, hogy a határ mentén előretörve elvágják a szakadárak utánpótlási vonalát, és egyesülve a Luhanszk irányából érkező erőkkel, bekerítsék a szeparatista államokat. 2014. június közepére a következő helyzet alakult ki (l. 2. ábra): A szakadárak katonai vereségével fenyegető helyzetre válaszul az Orosz Föderáció területéről önjáró tüzérséggel támogatott gépesített (kb. 200 harckocsi, 600 BMP-2, 100 BM-21, 80 2S3 „Akácija” 152,4 milliméteres önjáró tarack) és légideszant csapatok (mintegy 4000 fő) támadták meg az ukrán erőket.² Az ukránok hátába és szárnyaira mért meglepetésszerű támadás gyorsan megváltoztatta a kialakult helyzetet.

1 A <http://www.unian.net/politics/907139-v-kramatorske-separatystyi-ustanovili-flag-donetskoy-respubliki.html> honlap adatai alapján készítették a szerzők.

2. ábra.
Ukrán ellentámadás (2014. augusztus)³

A Mariupolból előretörő erőket kettévágták, az ukrán csapatokat több helyen (Luhanszk repülőtér, Kuteinokovo, Bokucsajevszk, Dobalcevo) bekerítették, illetve azok bekerítéshez közeli helyzetbe kerültek (Gorlovka, Beloje) és jelentős veszteségeket szenvedtek (l. 3. ábra). Ukrán adatok alapján az ukrán hadsereg a bevethető erői, eszközei mintegy 60–65%-t veszítette el 2014 szeptemberéig.⁴

A konfliktus harmadik fázisát a megmerevedett frontvonal mentén folyó harcok és a tűzszüneti egyezmények megkötése jellemezte. Tekintettel arra, hogy a konfliktus továbbra sincs lezárva, jelenleg is ebben a periódusban vagyunk.

EBESZ erőfeszítései 2014. szeptember 5-én sikerrel jártak és a felek Minszkben tűzszünetet kötöttek, amelyben az EBESZ feladata lett a tűzszünet betartásának ellenőrzése. A felek ütköző zóna létrehozásában is megállapodtak (l. 4. ábra).

2 <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/11058687/Ukraine-says-convoy-of-100-Russian-tanks-have-crossed-into-east.html> (Letöltve: 2016. november 13.), illetve http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/orosz_beismeres_kitort_a_haboru.585858.html (Letöltve: 2016. november 14.)

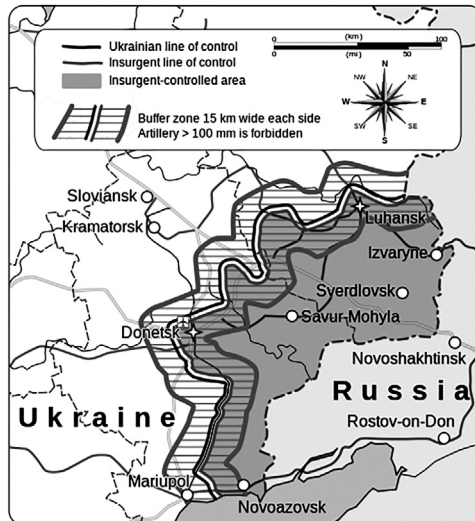
3 <http://euromaidanpress.com/2014/07/16/ato-map-how-the-situation-in-eastern-ukraine-changed-over-two-months/#arvlbdata> (Letöltve: 2016. november 12.)

4 Petro Porosenko ukrán elnök 2014. szeptember 21-i televíziós beszéde. <http://www.unn.com.ua/ru/news/1387749-na-peredoviy-bulo-znischeno-60-65-viyskovoyi-tekhniki-v-chastinakh-p-poroshenko> (Letöltve: 2016. november 14.)

3. ábra.
Orosz
beavatkozás
Kelet-
Ukrajnában⁵

4. ábra.
Tűzszüneti
vonal és
ütközőzónák⁶

5 <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=821418.0> (Letöltve: 2016. november 14.)

6 https://en.wikipedia.org/wiki/Minsk_Protocol#/media/File:Minsk_Protocol.svg (Letöltve: 2016. november 14.)

Ennek ellenére a harcok nem szűntek meg, elsősorban a donyecki repülőtér környékén tovább folytatódtak. A repülőtér védő ukrán erők 2015 januárjára teljesen kimerültek a túlerő nyomása alatt. A jelentős veszteségek miatt pozícióikat feladták, elmenekültek vagy megadták magukat.⁷ A tűzszünet összeomlott, a harcok kiújultak.

Az új tűzszünetet (Minszk II. egyezmény) hatalmas politikai erőfeszítések után 2015. február 5-én írták alá. A tűzszüneti vonalat a 5. ábra mutatja be. Annak ellenére, hogy először a 100 milliméternél nagyobb űrméretű tüzérségi eszközöket vonták ki a frontvonalból, majd a harckocsikat, később valamennyi tüzérségi eszközt, a tűzszünetet továbbra is váltakozó intenzitással, de szinte naponta megsértik. Természetesen mindkét fél a másik oldalt teszi felelőssé.

5. ábra.
A Minszk II. egyezmény alapján kialakított tűzszüneti vonal⁸

7 Christopher Harras: Pro-Russian Forces Enter Donetsk Airport As Ukrainian Military Loses Ground. International Business Times. 2015. január 14. <http://www.ibtimes.com/pro-russian-forces-enter-donetsk-airport-ukrainian-military-loses-ground-1783636> (Letöltve: 2016. november 14.)

8 <http://www.polgeonow.com/2016/06/ukraine-war-control-map-report-june-2016.html> (Letöltve: 2016. november 14.)

A 6. ábra a 2016. november 16-i helyzetet mutatja be.

6. ábra.

*A tűzszünetértékek helyzete*⁹

A hibrid hadviselés

A 2014-es ukrán válság az érdeklődés középpontjába állította a *hibrid hadviselés* problematikáját, mely a médiában és a szakirodalomban már régóta heves viták tárgya. A téma aktualitását mutatja, hogy a tagállamok már a NATO 2014-es walesi csúcstalálkozóján is nagy figyelmet fordítottak az Oroszország által folytatott hibrid kockázatok jelentette kihívások kezelésére. Sőt, a 2016-os Varsói Csúcstalálkozón már a NATO tagállamok vezetői konkrét lépéseket fogalmaztak meg a hibrid hadviselés jelentette kihívások kezelésére.¹⁰

Mint minden területen, így a hadtudományban is jelen vannak olyan viták, amelyek egy-egy új, vagy újnak ható jelenség körül lángolnak fel. Így van ez az ún.

⁹ <http://uaposition.com/file/2016/11/Situation-in-Donbas-November-13-2016-Ukraine-conflict-map.jpg> (Letöltve: 2016. november 14.)

¹⁰ Warsaw Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. NATO Press Office, 2016. július 09. Varsó, Lengyelország. 9. és 16. oldal. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (Letöltve: 2016. november 14.)

hibrid hadviseléssel is, amit a hadtudomány művelőinek egy része nem tekint új hadviselési formának.

A „hibrid hadviselés” kifejezés megjelenését a legtöbben az Izrael és a libanoni Hezbollah között 2006-ban lezajlott háborúhoz kötik.¹¹ Frank G. Hoffmant az ösztönözte művének megírására, hogy a Hezbollah, mint nem állami szereplő, képes volt háborút kiobbantani Izrael ellen, így az állam hadviselésre vonatkozó monopóliumát látta megkérdőjelezve. Azonban itt kell megjegyezni, hogy a Hezbollah már a háború kiobbantásakor is beágyazódott a libanoni politikai életbe, parlamenti helyeket birtokolt, a kormányban miniszteri pozíciókat töltött be.¹²

Annak ellenére, hogy a *hibrid hadviselés* egyre több NATO-dokumentumban használatos, a fogalom tudományosan még nem teljesen tisztázott. Több külföldi szakértő megkérdőjelezi a fogalom létjogosultságát.¹³ Az utóbbi időben egyre több magyar elemző is előszeretettel használja ezt a kifejezést. Rácz András az *Oroszország hibrid háborúja* című írásában *korábban nem ismert, irreguláris hadviselési módról* beszél.¹⁴ Ugyanakkor, megállapítja, hogy a „...*hibrid háború az irreguláris és reguláris eszközök kombinációját jelenti*”. Geraszimov cikkét elemezve kijelenti, hogy az orosz vezérkari főnök „...*a hadviselés új generációjáról*”¹⁵ értekezik. Ugyanakkor azonban nem utal arra, hogy Geraszimov itt a NATO-ban is jól ismert negyedik generációs hadviselést említi. A tanulmány egy, még nem teljesen tisztázott fogalmat kívánt beilleszteni az aszimmetrikus hadviselés keretei közé, több-kevesebb sikerrel. A feladatot úgy tudta megoldani, hogy (némileg önmagának is ellentmondva) a következtetések között megállapítja, miszerint a hibrid háború „...*kiemelkedő újdonsága az..., hogy mindvégig aszimmetrikus eszközöket alkalmaz*”.¹⁶

Kiss Álmos Péter, a Honvéd Vezérkar Tudományos Műhelyének vezető kutatója 2015. szeptember 29-én az Európai Harctér konferencián az ukrajnai eseményekre reagálva több, vitatható kijelentést tett. Szerinte *Moszkva újszerű beavatkozást próbált ki Ukrajnában; a szakirodalomra hivatkozva alkalmazza a Geraszimov-doktrína*¹⁷

11 Frank G. Hoffman: Conflict of 21st Century: The rise of hybrid wars. Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, USA 2007. December. http://www.potomacinstitute.org/images/stories/-publications/potomac_hybridwar_0108.pdf (Letöltve: 2016. november 14.)

12 Tomolya János: A 34 napos izraeli-libanoni háború. Hadtudomány 2007/1. http://www.zmne.hu/kulso/mhth/hadtudomany/2007/1/2007_1_8.pdf (Letöltve: 2016. november 20.)

13 NATO Review Magazin: Hybrid war – does it even exist? <http://www.nato.int/docu/Review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/index.htm> Letöltve: 2016. november 24-én. Továbbá Michael Kofman: Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts. 2016. március, <http://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/> (Letöltve: 2016. november 14.)

14 Rácz András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában. Külügyi És Külgazdasági Intézet. KKI Tanulmányok, T-214/1 száma, 4. oldal. <http://kki.gov.hu/download/2/80/c0000/R%20A1cz%20Andr%C3%A1s%20hibrid%20h%C3%A1bor%C3%BA.pdf> (Letöltve: 2016. november 14.)

15 Uo. 6. oldal.

16 Uo. 6. és 17. oldal.

17 Valerij Geraszimov: Cennoszty nauki v predvigenii (ЦЕННОСТЬ НАУКИ В ПРЕДВИДЕНИИ, magyarul: A tudomány jelentősége a haladásban) Megjelent a Voennno-promyshlennyi kur'er (Hadipari Hírek) 2015. március 5-ei 8. évfolyam 476. szám. http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf (Letöltve: 2016. november 14.)

elnevezést, ami szerinte a *hadviselés újszerű megközelítését a hibrid háború továbbfejlesztett változatát* tartalmazza. Nem vonva kétségbe az előadó érdemeit, jogát a véleménynyilvánításra, a jelen tanulmány szerzőpárosa fontosnak tartja a következők megállapítását:

- Valerij Geraszimov 2015-ben megjelent cikkét nem doktrínának szánta, az említett mű nem is felel meg a doktrína iránti formai és tartalmi követelményeknek.
- Az említett cikk a „hibrid hadviselés” kifejezést nem tartalmazza, tehát aggályos erre a műre hivatkozva hibrid háborúról beszélni.
- Geraszimov tábornok, ahogy azt munkájának a címe (A tudomány jelentősége a haladásban) is sugallja, a tudomány, itt elsősorban is a hadtudomány szerepét kívánta megvilágítani, a jelenkori katonai erőszak alkalmazásának körülményei közepette.
- Az idézett cikk – véleményünk szerint helyesen – azt fejtegeti, hogy a hadviselés kultúrák közötti összecsapás is, amelyben nemcsak a katonai eszközöknek, de a diplomáciai, pénzügyi, rendfenntartói eszközöknek is helye van. Ezt a problémát, a NATO az átfogó megközelítés fogalmán keresztül kezeli. Tehát itt nincs másról szó, minthogy az orosz vezérkari főnök is leteszi a voksát az átfogó megközelítés helyessége mellett.
- A szerzők fontosnak tartják hangsúlyozni, miszerint nem új keletű, hogy egy állam más állam területén élő, saját állampolgáraival azonos nyelvet beszélő csoportjait használja fel saját céljainak érdekében, kihasználva azok vélt vagy valós sérelmeit. Elegendő Ausztria náci Németország általi bekebelezésére, a szudétanémetek csehországi lázadásainak német gerjesztésére, vagy a Gdanskban élő németek lengyel kormány elleni lázítására emlékezni.
- Érdemes azt is megjegyezni, hogy az orosz geopolitikai célok érdekében Oroszország más esetekben is az ukrainai forgatókönyvet alkalmazta. Így hozott létre a nemzetközi közösség által el nem ismert, bár de facto létező államokat (Transznyitria, Dél-Oszétia, vagy Abbázia). Most ezen „államok” mellé sikerült felsorakoztatni a „Luhanszki Népköztársaságot” és a „Donyeck-i Népköztársaságot”.

Valójában, amit az orosz stratégiák elvégeztek a fegyveres erőszak alkalmazásának területén, az a korábbi műveletek módszereinek finomhangolása, adaptálása az ukrán körülményekre. Ez a Krím esetében jól működött, Luhanszk és Donyeck esetében már kevésbé volt sikeres, Odessza esetében pedig sikertelen volt.

Az EBESZ Ukrajnai Speciális Megfigyelő Küldetésének jelenlegi helyzete

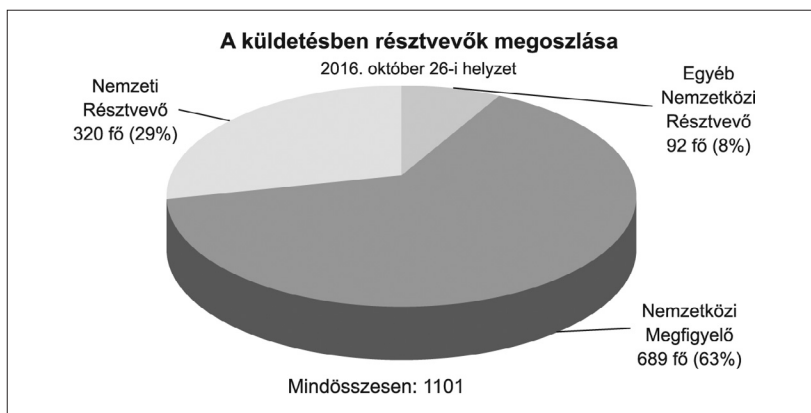
Az EBESZ Állandó Tanácsának 991. speciális plenáris ülésén, 2014. március 21-én hozott döntést a fegyvertelen *Különleges Megfigyelő Küldetés Ukrajnában* (Special Monitoring Mission in Ukraine – SMM) nemzetközi megfigyelő misszió beindításáról.¹⁸ Természetesen hosszú politikai vita előzte meg a tagállamok döntését, amelyet

18 OSCE Permanent Council Decision No. 1117. 21 March 2014, Deployment of an OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine. <http://www.osce.org/pc/116747> (Letöltve: 2016. november 17.)

a tanulmány adta keretek között nem kívánunk részletezni, ugyanakkor a legfontosabb momentumokat nagyon röviden szükséges megemlíteni. A tagállamok Ukrajna kérésére indították be a missziót, amelynek legfontosabb oka az volt, hogy az ukrajnai helyzet nagyon törékenyvé vált. Gyakorlatilag heves összecsapásokkal jellemezhető háborús helyzet alakult ki. A küldetés beindításához mind az 57 tagállam konszenzusos döntésére, köztük Oroszország egyetértésére volt szükség.

Az SMM célja az ún. *minszi megállapodások* előírásainak betartására vonatkozó információk gyűjtése és a valós tényeken alapuló biztonsági helyzetről szóló napi jelentések készítése, különös tekintettel a terepen kialakult incidensekre. Úgyszintén a megfigyelők feladata a különböző közösségi csoportokkal való kapcsolattartás, beleértve a különböző szintű hatóságokat, a civil társadalom képviselőit, az etnikai és vallási csoportok és helyi közösségek vezetőit. Az SMM végső célja, hogy segítsen Ukrajnának a feszültség csökkentésében, és az összes érintett fél közötti párbeszéd kialakításában, annak támogatásában.

A misszió jelenleg több mint 1100 főből áll, ebből mintegy 700 fő a fegyvertelen megfigyelő. A küldetés személyi összetételét a 7. ábra mutatja be.

7. ábra.

Az EBESZ ukrajnai küldetésében (SMM) résztvevők megoszlása¹⁹

Az EBESZ tagállami közül 40 ország megfigyelője vesz részt a küldetésben. A tagállamok nemzetközi alkalmazottait helyi, azaz ukrán alkalmazottak egészítik ki, elsősorban nyelvi asszisztensekként, illetve adminisztratív munkakörök betöltésével. A misszióvezető (hivatalos titulusa: vezető megfigyelő) egy török diplomata, Törökország korábbi ENSZ nagykövete, Ertugrul Apakan nagykövet. Két helyettese van: Alexander Hug első helyettes (korábbi svájci katonatiszt, diplomata), és Aleska Simkic helyettes (szlovén diplomata).

¹⁹ Az EBESZ honlapjának adatai alapján készítették a szerzők. <http://www.osce.org/ukraine-smm> (Letöltve: 2016. november 14.)

A misszió megbízása lefedi Ukrajna teljes területét. A misszióvezető hivatala Kijevben van, a megfigyelő csoportok több ukrán városban (Csernyivci, Dnyipropetrovszk, Donyeck, Ivano-Frankivszk, Kharkiv, Herszon, Kijev, Luhanszk, Odessza) dolgoznak (l. 8. ábra).

A misszió fő erőt a Luhanszki Népköztársaság, a Donyecki Népköztársaság és az Ukrajna közötti frontvonalra koncentrálja. Ezen a területen *előretolt járőrbázisokat* is működtetnek (például Novoajdarban vagy Sztakhanovban).

A küldetés két legfontosabb alapelve a pártatlanság és az átláthatóság. Minden csoport élén csoportvezető áll és (legalábbis az eredeti szándék ez volt), a csoportokban nincsenek specifikus beosztások, csak megfigyelők. Később, a küldetés előrehaladtával, persze világossá vált, hogy sok minden másra is szükség (például hadműveleti törzs, logisztika, adminisztratív apparátus stb.) van.

8. ábra.

*Az EBESZ Ukrajnai Különleges Megfigyelői Küldetésének települési helyei*²⁰

A küldetés szabadnapok nélkül működik, azaz a hét minden napján küld a misszió gépkocsis járőröket a kijelölt zónákba. A misszió 2014. március 21-én kezdte meg a munkáját. A jelenlegi mandátum lejáratási ideje 2017. március 31-e. Amennyiben valamennyi tagállam egyetért, a feladat meghosszabbítható.

A misszió jelentései napi rendszerességgel, három nyelven (angol, ukrán és orosz nyelven), készülnek. Az átláthatóság elvének tiszteletben tartására való tekintettel a jelentések az EBESZ honlapjára (www.osce.org/ukraine-smm/reports) is felkerülnek.

²⁰ Az EBESZ honlapjának adatai alapján készítették a szerzők. <http://www.osce.org/ukraine-smm> (Letöltve: 2016. november 14.)

Az EBESZ Speciális Megfigyelő Küldetésének mozgásszabadsága a műveleti területen sokat fejlődött a 2014-es kezdettől, azonban még mindig vannak problémák ezen a területen. Gyakorlatilag mindennap kénytelen a misszió panaszt tenni a mozgásszabadságának korlátozása miatt: esetenként lelövik az EBESZ pilótánélküli eszközeit, tüzet nyitnak a megfigyelők járműveire (l. 9. ábra). Ugyanakkor tény, hogy az ellenőrző–átesztő pontok száma mintegy felére csökkent, a működő pontokra telepített erők létszáma, felszerelése is változott.

9. ábra.
Lelőtt EBESZ-s mini UAV és kézifegyver lövésétől sérült gépkocsi²¹

Összegzés

Minden háború politikai célokért folyik. Azokat azért indítják, hogy egy új, más békeállapotot teremtsenek meg. Oroszország aszimmetrikus formában indított ukrajnai háborújának céljait még nem érte el, így az ukrajnai béke létrejöttének kérdése egyértelműen attól függ, hogy Oroszország mikor lesz hajlandó a teljes körű béke megteremtésére.

A kelet-ukrajnai háború megmutatta, hogy a gyenge kormányzás, a demokrácia alacsony foka, a más ország érdekeit kiszolgáló kül- és belpolitika, az állami szintre emelt korrupció, az elhibázott biztonságpolitika, a valódi haderőreformok hiánya, és ezzel párhuzamosan egy valós képességek nélküli hadsereg mennyire kiszolgáltatottá és védtelenné tud tenni egy országot. A Krím-félsziget elcsatolásának megakadályozására, a 15 000-es orosz haderő bevonulásának megakadályozására, katonai szempontból Ukrajnának nem volt esélye. Ugyanakkor a papíron erős ukrán hadsereg képtelen volt a kelet-ukrajnai lázadás leverésére, ami rávilágított az ukrán hadsereg gyengeségeire, valós állapotára. Az orosz külpolitika, a kelet-ukrán szakadár államokhoz hasonló helyzeteket produkált az elmúlt évtizedekben. Ebben az orosz anyanyelvű lakosság felhasználása és a katonai erő rejtett és/vagy nyílt alkalmazása ugyanolyan forгатókönyvek mentén valósult meg. A másik ország területén való feszültség gerjesztése, majd ennek ürügyként való felhasználása a katonai erő

21 <http://ukrajna.reblog.hu/cimke/Kelet-ukrajna> (Letöltve: 2016. november 14.)

közvetlen alkalmazása érdekében nem a 21. század sajátossága, így azt századunk hadviselési módjaként aposztrofálni megkérdőjelezhető.

A kelet-ukrajnai katonai helyzetet egy viszonylagos katonai erőegyensúly jellemzi, amelyben jelenleg az ukrán fél nem tud, az orosz fél nem akar nagyobb katonai műveletet folytatni. A jelenlegi alacsony intenzitású, gyakorlatilag megmerevedett frontvonalak mentén zajló álló háború az ukránok kifárasztására mindenképpen alkalmas. Az ukrajnai háború azt is bizonyította, hogy ha egy ország a hivatásos haderő megteremtése és fenntartása mellett döntött, akkor egyúttal a megfelelő tartalékos erőről is gondoskodnia kell. A területvédelmi erők bizonyították létjogosultságukat, de rámutattak alkalmazásuk korlátaira is.

Az ukrajnai háború talán legnagyobb tanulsága azonban az, hogy az állam csak akkor lehet erős, stabil és biztonságot nyújtó, ha a hadereje képes és kész annak érdekeit képviselni. A nemzetállamok létének, fennmaradásának alapvető feltétele a nemzeti haderő.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2000 Plutonium Management and Disposition Agreement, Fact Sheet, Office of the Spokesman Washington, DC April 13, 2010, letöltve a <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2010/04/140097.htm> honlapról
- Jonathan Marcus: Russia and the West: Where did it all go wrong? BBC, 2016. október 17. Letöltve a <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-37658286> honlapról
- Dmitri Trenin (4 March 2014). „Welcome to Cold War II”. Foreign Policy. Graham Holdings. Letöltve a <http://foreignpolicy.com/2014/03/04/welcome-to-cold-war-ii/> honlapról
- Powell, Bill. „A New Cold War, Yes. But It’s With China, Not Russia”. Newsweek.com. Newsweek. Letöltve a <http://europa.newsweek.com/us-china-cold-war-327551?rm=eu> honlapról
- Deutsche Sicherheitskreise: Bis zu 50 000 Tote. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2015. február 08. Letöltve a <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/ukraine-sicherheitskreise-bis-zu-50-000-tote-13416132.html> honlapról
- Hélène Carrère D’Encausse: II. Katalin. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006, ISBN 963-07-8109-3
- Olga Rudenkó: Kharkiv settles down, while pro-Russian separatists still hold buildings in Luhansk, Donetsk. Kiev Post 2014. április 08. Letöltve a <https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/kharkiv-settles-down-while-pro-russian-separatists-still-hold-buildings-in-luhansk-donetsk-342517.html> honlapról
- Laura Smith-Spark – Kellie Morgan: “Ukraine unrest will be resolved by force or talks in 48 hours, minister says”. Letöltve a <http://edition.cnn.com/2014/04/09/world/europe/ukraine-crisis/index.html> honlapról
- Sudár István: Az ukrán válság összefoglalása. ATLASZ, 2014. 7. 21. Letöltve a http://azatlasz.hu/2014/07/az_ukran_valsg_osszefoglalasa honlapról
- Julian E. Barnes and Gordon Lubold: Russia Builds Up Army Near Ukraine Border. The Wall Street Journal, 2016. augusztus 19. Letöltve a <http://www.wsj.com/articles/russia-builds-up-army-near-ukraine-border-1471537008> honlapról
- Andrew Rettman: Sanctions have little impact on Russia in 2016. US says, EU observer, 2016. január 13. Letöltve a <https://euobserver.com/foreign/131812> honlapról
- Michael Birnbaum: How to understand Putin’s jaw-droopingly high approval ratings. The Washington Post, 2016. március 06. Letöltve a https://www.washingtonpost.com/world/europe/-how-to-understand-putins-jaw-droopingly-high-approval-ratings/2016/03/05/17f5d8f2-d5ba-11e5-a65b-587e721fb231_story.html honlapról
- Michael Kahn and Nina Chestney: Black Sea gas bonanza remains elusive. Reuters, Business News, Analysis, 2013. október 24. Letöltve a <http://www.reuters.com/article/us-blacksea-gas-analysis-idUSBRE99N0PK-20131024> honlapról

- John Hudson: US Today publishes map of Ukraine without Crimea. Foreign Policy 2015. február 10. Letöltve a <http://foreignpolicy.com/2015/02/10/usa-today-publishes-map-of-ukraine-without-crimea/> honlapról
- William J Broad: In taking Crimea Putin gains a sea of fuel reserves. The New York Times, 2014. május 14. Letöltve a http://www.nytimes.com/2014/05/18/world/europe/in-taking-crimea-putin-gains-a-sea-of-fuel-reserves.html?_r=0 honlapról
- Steven J. Zaloga: Armed Forces in Ukraine. Jane's Intelligence Review, March 1992. Letöltve a [http://www.research.omicsgroup.org/index.php/Air_Army_\(Soviet_Union\)](http://www.research.omicsgroup.org/index.php/Air_Army_(Soviet_Union)) honlapról
- Minnie Chan: Liaoning Aircraft Carrier. South China Morning Post 2015 január 19. Letöltve a <http://www.scmp.com/news/china/article/1681755/how-xu-zhengping-became-middleman-chinas-deal-buy-liaoning> honlapról
- Taras Kuzio: Oligarchs wield power in Ukrainian politics. Eurasia Daily Monitor Volume: 5, Issue: 125. 2008. július 1., The Jamestown Foundation, Global research and analysis, Washington D.C. USA. Letöltve a <https://jamestown.org/program/oligarchs-wield-power-in-ukrainian-politics/> honlapról
- Igor Peyic: Kiev's volunteer battalions in the Donbass Conflict. South Front, 2016. május 10. Letöltve a <https://southfront.org/kievs-volunteer-battalions-in-the-donbass-conflict/> honlapról
- Interfax 2014. augusztus 19: Over 1,000 criminal inquiries into Ukrainian draft evasion. Letöltve a <http://www.interfax.com/newsinf.asp?id=529597> honlapról
- Andrey Soyustov: Ukraine's armed forces 2016, South Front 2016. január 13. Letöltve a <https://southfront.org/ukraines-armed-forces-2016/> honlapról
- Global Security: Ukrainian Military Doctrine. Letöltve a <http://www.globalsecurity.org/military/world/ukraine-/doctrine.htm> honlapról
- Oleksandr Turchynov: Ukraine to see three waves of mobilization in 2015. Kyiv Post, 2014. december 22. Letöltve a <https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/turchynov-ukraine-to-see-three-waves-of-mobilization-in-2015-375869.html> honlapról
- Brian Whitmore: „Putin's Growing Threat Next Door“. The Atlantic. 2013. december 06. Letöltve a <http://www.theatlantic.com/international/archive/2013/12/ukraines-threat-to-putin/282103/>
- Weird Ukrainian tanks and armoured vehicles. English Russia, 2016. május. 11. Letöltve a <http://englishrussia.com/2016/05/11/weird-ukrainian-tanks-and-armored-vehicles/> honlapról
- Ukraine's Foreign Legion: Americans and Georgians officially serving in Donbas (UPDATED). Ukraine Today, 2016. április 6. Letöltve a <http://uatoday.tv/politics/ukraine-s-foreign-legion-the-americans-and-georgians-officially-serving-in-the-donbas-623700.html> honlapról
- Global Security, Ukrainian Navy. Letöltve a <http://www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/vms.htm> honlapról
- Steven Blank and Richard Weitz: „The Russian Military Today and Tomorrow - Essays in Memory of Mary Fitzgerald“. US Army War College Strategic Studies Institute, 2010: Carlisle. Letöltve a http://www.hudson.org/content/researchattachments/attachment/795/20100630_-_blank_-_the_russian_military_camera-ready_proof_to_printer.pdf honlapról
- Henry Holloway: Nuclear war threat: Vladimir Putin carries out missile launch drills on Russian border, Daily Star, 2016. július 12. Letöltve a <http://www.dailystar.co.uk/news/latest-news/529438/Nuclear-War-Vladimir-Putin-Russia-World-War-3-Missile-ICBM-Nuke-NATO-conflict> honlapról
- International Institute for Strategic Studies: The Military Balance 2016. The annual assessment of global military capabilities and defence economics, ISBN: 9781857438352, 2016. február 09.
- International Institute for Strategic Studies: The Military Balance 2014.
- Russia Today Bid for naval dominance: Russia significantly boosts nuclear fleet, 2012. július 30. Letöltve a <https://www.rt.com/news/russia-navy-nuclear-submarine-fleet-450/> honlapról
- Гецко вместе с хашистами „Йоббика“ создают террористическую организацию „Легион святого Иштвана“. Анонс Закарпатья. (Анонс Zakarpatija), 2014. június 1. Letöltve a <http://archive.ec/Ehs7k> honlapról
- Walter Laqueur: Fascism: Past, Present, Future. Oxford University Press, UK. 1996. ISBN 0-19-50945-7.
- Marcel H. van Harpen: Putin's propaganda machine. Rowman and Littlefield, Maryland, USA. 2016. ISBN-13: 978-1442253612

- Cristopher Harras: Pro-Russian Forces Enter Donetsk Airport As Ukrainian Military Loses Ground. International Business Times. 2015. január 14., Letöltve a <http://www.ibtimes.com/pro-russian-forces-enter-donetsk-airport-ukrainian-military-loses-ground-1783636> honlapról
- Warsaw Summit Communiqué, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016, NATO Press Office, 2016 július 09. Varsó, Lengyelország.
Letöltve a http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm honlapról
- Frank G. Hoffman: Conflict of 21st Century: The rise of hybrid wars. Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, USA 2007. December. Letöltve a http://www.potomacinstitute.org/images/stories/-publications/potomac_hybridwar_0108.pdf honlapról
- Tomolya János: A 34 napos izraeli-libanoni háború. Hadtudomány, 2007. 1. 8.
Letöltve a http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/1/2007_1_8.pdf honlapról
- NATO Review Magazin: Hybrid war – does it even exist?
Letöltve a <http://www.nato.int/-docu/Review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/index.htm> honlapról
- Michael Kofman: Russian hybrid warfare and other dark arts, war on the Rocks, 2016. március. Letöltve a <http://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/> honlapról
- Rácz András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában. Külügyi és Gazdasági Intézet, KKI Tanulmányok, T-214/1 száma, Letöltve a <http://kki.gov.hu/download/2/80/c0000/R%C3%A1cz%20Andr%C3%A1s%20hibrid%20h%C3%A1bor%C3%BA.pdf> honlapról
- Valerij Geraszimov: Cennoszty nauki v predvigyenii (ЦЕННОСТЬ НАУКИ В ПРЕДВИДЕНИИ, magyarul: a tudomány jelentősége a haladásban) Megjelent a Voennyi-promyshlennyi kur'er (Hadiipari Hírek) 2015. március 05-i, 8. évfolyam 476. szám.
Letöltve a http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf honlapról
- OSCE Permanent Council Decision No. 1117. 21 March 2014, Deployment of an OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine. Letöltve a <http://www.osce.org/pc/116747> honlapról